

တၢ်ဒုတၢ်အူအတၢ်စိတၢ်ကမၤလၢအလီၤလီၤလၢလး- တၢ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ Hip-Hop လၢကမၤအူၣ်ထီၣ် ပုၤကွီၣ်ဖိ
အတၢ်သ့ၣ်လံာ်သ့ၣ်လံာ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဘၣ်တဖၣ်ဖဲ Marbut Traditional Theme School

ဒ် hip-hop (ဟံး(ပ)ဟီး(ပ) မၤလၢကပိၤအမုၢ်နံၤပုၤထီၣ် ၅၀ ဝိတဝိအသိး, ပုၤကွီၣ်ဖိအါမးဒိကန့ၣ် hip-hop အသိမုၢ်ဒိၣ်မး
ဘၣ်ဆၣ်အတၢ်သ့ၣ်ညါန့ၣ်ပၢၢ်စ့ၤဒိၣ်မးဒီးတၢ်စံၣ်စိၤအခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိန့ၣ်လီၤ. Andre Mountain, Marbut Traditional Theme
School အကွီၣ်ခိၣ်, ဟ့ၣ်လီၤအသးမၤတၢ်လၢကဆိတလဲတၢ်ဝဲန့ၣ် ဒီးမၤအူၣ်ထီၣ် အပုၤကွီၣ်ဖိတဖၣ်အတၢ်သ့ၣ်လံာ်သ့ၣ်လံာ်
အကံၢ်အစိတဖၣ် လၢတၢ်မၤအကျါအကျဲအပူၤန့ၣ်လီၤ.

ကွီၣ်ခိၣ် Mountain ဒီးအဝဲအကရူၢ် ကရၢကရိၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝဲ Hip Hop Literacy Laboratory (ဟံး(ပ)ဟီး(ပ)တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဘၣ်
တၢ်ယုၤသ့ၣ်ညါဒါး) ကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်ဂ့ၤဂ့ၤ, ဒီးသန့ထီၣ်သးလၢ HipHopEX Laboratory အဖီခိၣ်ဖဲ Harvard University
လီၤ. တၢ်မၤလိၤဒါးအံၤ

ပညိၣ်ဝဲ တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလၢ အဒီးသန့ထီၣ်အသးလၢ-တၢ်သ့ၣ်လံာ်သ့ၣ်လံာ်အဖီခိၣ် လၢတၢ်ဒုးထီၣ်ဟူးထီၣ်ဂဲၤထီၣ်အသးလၢ
African-American
(ပုၤအၢၤဖြါကၤ-အဝဲရကၤ) တၢ်သ့ၣ်လံာ်သ့ၣ်လံာ်ဒီးတၢ်မၤလိၤမၤဒီးလၢအဒီးသန့ထီၣ်အသးလၢ-ဒွဲလၢအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤကွီၣ်ဖိ
တဖၣ်ဘျးလီၤအသးလၢၢ်လၢၢ်ဆုဆုလၢတၢ်သ့ၣ်ကွဲးလံာ်လံာ်, တၢ်မၤလိၤလံာ်, ဒီးတၢ်မၤလိၤမၤဒီးတၢ်ခွဲးဂ့ၤယၢ်ဘၣ်အဂၤတဖၣ်လၢ
Hip-Hop ဒွဲလၢတဖၣ်ရဲၣ်ကျဲၤဟ့ၣ်လီၤဝဲသ့န့ၣ်လီၤ. Hip Hop Literacy Laboratory
အတၢ်ပညိၣ်အရူၣ်ဒိၣ်ကတၢ်န့ၣ် ကဟ့ၣ်လီၤပုၤဖျိကွီၣ် ဒီး
လီၢ်ကဝိၤတီၤထီၣ်ဖိတဖၣ်ဒီး တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤ လၢကယုၤသ့ၣ်ညါတၢ် ဒီးတၢ်မၤလိၤမၤဒီးတၢ်ဒီး Hip-Hop
ဒွဲလၢတၢ်သ့ၣ်တၢ်ဘၣ်အကံၢ်အစိလဲၢ်လဲၢ်ယဲာ်ယဲာ် လၢတၢ်မၤလိၤမၤဒီးတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤအကလုာ်ကလုာ်အပူၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ယုၤသ့ၣ်ညါဒါးမ့ၢ်ဝဲတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤအဂ့ၤကတၢ်လၢ ပုၤကွီၣ်ဖိတဖၣ်ဒီးကွီၣ်သရၣ်တဖၣ်အဂီၢ် လၢကဟဲၣ်ဖိၣ်ထီၣ်သးတပူၤယိၣ်ဒီး
ယုၤသ့ၣ်ညါကွီၣ်
တၢ်လီၤတၢ်လီၤဆဲးလၢတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တိတဖၣ်အပူၤ ဒ်အမ့ၢ် တၢ်သ့ၣ်လံာ်သ့ၣ်လံာ်, ခူၣ်ဒီးပုၤသးစၢ်အတၢ်ဆဲးတၢ်လၢ, ဒီးပုၤဂ့ၢ်ဝိတၢ်တီ
တၢ်တြိၢ်လီၤ. ဒ်ကွီၣ်ခိၣ် Mountain
တဲန့ၢ်ပၢၢ်တၢ်ဝဲအသိး, ခိဖျိတၢ်န့ၣ်လီၤပုၤယုၤလၢတၢ်တၢ်ပီၣ်တၢ်ပီၣ်သကိးတၢ်, တၢ်ဖးလံာ်လံာ်လၢအဘၣ်ထွဲ
ဘၣ်ယးလိာ်သးတဖၣ်, ဒီးတၢ်သ့တုၤဒုးအိၣ်ထီၣ်ဒွဲလၢအပူၤ, ပုၤကိးဂၤဒီးဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်န့ၣ်ဘျးလၢ တၢ်မၤယုၤမၤသကိးတၢ်
တပူၤယိၣ်ဒီးတၢ်မၤလိၤမၤဒီးတၢ်လဲၤခိဖျိတဖၣ်သ့န့ၣ်လီၤ.

Mountain စံးဝဲ, “Hip-hop

န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲထါလၢဒုခါခဲအံၤလီၤ, တၢ်အံၤမ့ၢ်လံာ်လံာ်, ဒီးပအဲၣ်ဒီးဟံးန့ၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကမၤန့ၣ်တၢ်န့ၣ်ဘျးလၢ တၢ်လၢပုၤကွီၣ်ဖိ
တဖၣ်အသးစဲဝဲအဖီခိၣ်လီၤ. ပုၤပုၤကွီၣ်ဖိအါမးဘျးလီၤအသးဒီးအသးစဲဒီး hip-hop တၢ်ဆဲးတၢ်လၢဒိၣ်မးလီၤ.”
“ဒ်ကွီၣ်အသိး, ပထံၣ်လၢတၢ်အံၤမ့ၢ်တၢ်ခွဲးဂ့ၤယၢ်ဘၣ်လၢကမၤအါထီၣ် ပုၤကွီၣ်ဖိအတၢ်န့ၣ်လီၤပုၤယုၤဒီးမၤအါထီၣ်တၢ်လၢအအိၣ်
လၢ လံာ်တၢ်မၤလိၤမိၢ်ပုၤအပူၤလီၤ. အယိ, ပမၤပုၤလံာ်တၢ်မၤလိၤမိၢ်ပုၤဒီးတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢကမၤသ့ၣ်ဆူၣ်သးဂဲၤထီၣ်ပုၤကွီၣ်ဖိတဖၣ်
အသးအဂီၢ်လီၤ.”

တၢ်ယုၤသ့ၣ်ညါဒါးစးထီၣ်ဖဲပုၤကွီၣ်အန့ၣ် ဖဲပုၤကွီၣ်ဖိတဖၣ်ဟဲက့ၤထီၣ်ကဒါက့ၤကွီၣ် ဖဲတၢ်ကးတံာ်ကွီၣ်ဖဲ COVID-19
တၢ်ဆါသတြိၢ်ဝံၤအလီၢ်ခ
န့ၣ်လီၤ. ကွီၣ်အပုၤမၤတၢ်ဖိတဖၣ်ယုထံၣ်န့ၣ်ကျဲၤလၢအမၤတၢ်တုၤလီၤတီၤလီၤတဘိလၢကမၤထီၣ် ပုၤကွီၣ်ဖိအတၢ်ဆဲၣ်ဖးလံာ်အဂီၢ်
လီၤ. တၢ်ယုၤသ့ၣ်ညါဒါးအံၤအတၢ်ကွၢ်ထံဆိကမိၣ် ဟံဖျါထီၣ် တၢ်ခွဲးဂ့ၤယၢ်ဘၣ်လၢအိၣ်ဒီးတၢ်မုၢ်လၢလၢကမၤအါထီၣ် ပုၤကွီၣ်ဖိ
အတၢ်မၤယုၤမၤသကိး
တၢ်န့ၣ်လီၤ. ယုၤဒီးတၢ်ကွၢ်စိယိယိဖိအံၤ, တၢ်မၤလိၤဒါးလၢတၢ်တစုးကါအီၤတဖၣ် တၢ်ဆိတလဲကွီၣ်အီၤဆူ တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲၤလၢ
တၢ်ဒဲးကံၣ်ဒဲးဂ့ၤအီၤဒီးဖိးစထၢၣ်လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်သ့ၣ်ဆူၣ်သးဂဲၤ ဒီးဒွဲလၢတၢ်ဖဲတၢ်မၤလၢအမၤလၢကပိၤ hip-hop
ပုၤဒွဲလၢဖိတဖၣ်လီၤ.

Mountain စံးဝဲ, “ဖဲပကွာ်တၢ်မၤလိတၢ်ဒၢးအံၤအခါ, နကထံၣ်ဘၣ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ခူဝဲတၢ်ဆဲးတၢ်လၢ, ပှၤအၤဖျါကၤအမဲရကၤ တၢ်လဲၤခိဖျါတဖၣ်လၢ ဒၢး ဝးဝးခဲလၢ်လီၤ.” “တၢ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢပလိၣ်ဘၣ်အိၤလၢပဖိတဖၣ်အဂီၢ်လီၤ – တၢ်ယုသ့ၣ်ညါဒၢးလၢအမ့ၢ်တၢ်လီၢ် လၢအဝဲသ့ၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်, မၤကမၣ်တၢ်, တၢ်ပိၣ်သကိးတၢ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်လီၢ်ဘိၣ်လီၢ်သးတဖၣ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤတမ့ၢ် တၢ်မၤလိတၢ်ဒၢးဒ်အညီၣ်န့ၢ်အသိးဘၣ်, တၢ်အံၤမ့ၢ်တၢ်တမံၤလၢအလီၤဆီ ဖဲ လုၢ်လၢ်တၢ်ဆဲးတၢ်လၢတၢ်ဂ့ၢ်မိၢ်ပှၤကိၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါပှၤကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တဖၣ် လၢကဟံးန့ၢ်တၢ်ခွဲးဂ့ၢ်ယၢ်ဘၣ်လီၤဆီလၢ ကဆဲးလီၤန့ၢ်အဝဲသ့ၣ်အပှၤကိၣ်ဖိတဖၣ် အမံၤလၢ ကဟဲပးဆူတၢ်ယုသ့ၣ်ညါဒၢးအဂီၢ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်ယုထၢလၢကဟံးစုန့ၣ်ကျဲမၤတၢ်မၤလိလၢအဝဲသ့ၣ်အနီၢ် ကစၢ်ဒၣ်ဝဲ မ့တမ့ၢ် မၤန့ၢ် ကိၣ်သရၣ်အဂၤတကၤအတၢ်မၤစၢၤလီၤ. မံၣ်ဒေယၢ်ကမ့ၢ်တၢ်ကစီၣ်စဲထၢ် ပှၤတိစၢၤမၤစၢၤတၢ် အိၣ်စ့ၢ်ကိးလၢ ကတိစၢၤမၤစၢၤ ပှၤကိၣ်ဖိတဖၣ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်အတၢ်သ့လံာ်သ့လံာ်တၢ်လိၣ်ဘၣ်တဖၣ်လီၤ. လၢတၢ်လဲၤခိဖျါအံၤဒိတကတီၢ်, ပှၤကိၣ်ဖိတဖၣ်ကမၤန့ၢ် တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ပၢ်ဒိၣ်ဒိၣ်ယိာ်ယိာ်လၢအကဲဘျူးကဲဖှိၣ်လၢ hip-hop အတၢ်စံၣ်စိၤအပှၤ ဒီးမၤဆူထီၣ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢဒွဲလၢတကပၤလီၤ. အဝဲသ့ၣ်အိၣ်စ့ၢ်ကိးဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကဟဲထံၣ်နီၤဖး hip-hop ပှၤဒွဲလၢဖိလၢအမံၤဟူသ့ၣ်ဖျါတဖၣ်လၢ Atlanta အလုၢ်အထါတဖၣ်, ဟ့ၣ်လီၤတၢ်မၤလိမၤဒီးတၢ်ခွဲးဂ့ၢ်ယၢ်ဘၣ်လၢအကျၢ်ဘၢတၢ်ခဲလၢ်ခဲဆု ယုာ်ဒီးလီၢ်ကဝီၤတၢ်သ့ၣ်ဆူၣ်သးဂဲၤန့ၣ်လီၤ.

Mountainစံးဝဲ, “ Atlanta ပှၤဒွဲလၢဖိတဖၣ် တဲသကိးဘၣ်ပးဒီး ပှၤဂ့ၢ်ဝီတၢ်ကိတၢ်ခဲနီၢ်နီၢ်တဖၣ် – ပှၤသးစၢ်အတၢ်အိၣ်မူလၢ အဒိၣ်ထီၣ်လၢ Atlanta ဝဲအပှၤလီၤ.” “တမ့ၢ်ထဲလၢပအဲၣ်ဒီးမၤလၢကပီၤတၢ်လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တ့ၢ်အသးလၢ Bronx အပှၤဒီး hip-hop အဒိၣ်ထံးဒိၣ်ဘိဘၣ်, ဘၣ်ဆၣ်ပအဲၣ်ဒီးမၤလၢကပီၤစ့ၢ်ကိး တၢ်စဲပနီၣ်လၢ Atlanta ဒုးအိၣ်ဖျါထီၣ် hip-hop တၢ်ဆဲးတၢ်လၢလီၤ.”

ပှၤယဲၢ်တၢ်ကိၣ်ဖိ London Christen ဒီး Jase Kurtz အသးခုဒီး တၢ်လၢ Hip Hop Literacy Laboratory ရဲၣ်ကျဲၤဟ့ၣ်လီၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

London စံးဝဲ, “ယသးခုဒီးတၢ်အံၤမ့ၢ်လၢပကမၤလိအါထီၣ်ဘၣ်ပးဒီး hip-hop အဂ့ၢ်လီၤ. ဖဲနယုသ့ၣ်ညါ hip-hop အခိပညီၣ်န့ၢ် မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်အခါ, တတဲနၤအခိပညီၣ်နီၢ်နီၢ်ဘၣ်.” “နဘၣ်မၤလိန့ၢ်ပၢ်အိၤဒီးလဲၤခိဖျါတၢ်အံၤလၢနနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်နဲလီၤ.”

Jase စံးဝဲ, “ယအဲၣ်ဘၣ် Black (ပှၤသ့ဖဲဖိ) တၢ်စံၣ်စိၤလီၤ, ဒီး Black (ပှၤသ့ဖဲဖိ) ဒုးအိၣ်ထီၣ် hip-hop လီၤ.” “အယိ, ယဟဲဆူတၢ်ယုသ့ၣ်ညါဒၢးမုာ်လီၤ. ယမၤလိဘၣ်ပးဒီး hip-hop မုာ်လီၤ. တၢ်အံၤမ့ၢ်ဘၣ်ယသးနီၢ်နီၢ်လီၤ.”

ဒ်ကိၣ်ခိၣ် Mountain

ဟံၣ်ဖျါဝဲအသိး, တၢ်ယုသ့ၣ်ညါဒၢးပညီၣ်ဝဲလၢကဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါကိၣ်အဂၤတဖၣ်လၢ ကဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မၤလိမၤဒီးလီၤဆီ တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲတဖၣ်လၢအတိစၢၤမၤစၢၤ ပှၤကိၣ်ဖိလၢကဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်အသိးမၤလိမၤဒီးတၢ်န့ၣ်လီၤ.

အဝဲစံးဝဲ, “တၢ်ပညီၣ်ကွၢ်စိမ့ၢ်ဝဲ ကမၤသ့ၣ်ဆူၣ်သးဂဲၤထီၣ် ကိၣ်အဂၤတဖၣ်လၢကဆိကမိၣ်ဘၣ်ပးဒီးအဝဲသ့ၣ်အတၢ်မၤလိမိၢ်ပှၤ ဒီး တၢ်လၢနရဲၣ်ကျဲၤဟ့ၣ်လီၤကသ့တဖၣ်လီၤ.” “ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်တမ့ၢ် hip-hop တၢ်ယုသ့ၣ်ညါဒၢးဘၣ်, ဘၣ်ဆၣ်တၢ်တမံၤမံၤလၢကမၤသ့ၣ်ပီၤသးဝးထီၣ် ပှၤကိၣ်ဖိအတၢ်မိၣ်န့ၢ်သးလီ လၢကယုသ့ၣ်ညါတၢ်မၤလိလၢအဝဲသ့ၣ်မၤလိဝဲတဖၣ် ဒိၣ်ဒိၣ်ယိာ်ယိာ်အဂီၢ်လီၤ.”